

Archeologienota Zaffelare Dam 104-106

Programma van Maatregelen

Bert ACKE en Maarten BRACKE

15-1-2019

1. Gemotiveerd advies

De archeologienota kadert in het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Naar aanleiding van een geplande aanvraag voor een omgevingsvergunning voor het stedenbouwkundige handelingen te Zaffelare Dam 104-106 (provincie Oost-Vlaanderen), gelegen binnen woongebied en binnen een archeologische zone, en waarbij de totale oppervlakte van de betrokken percelen 300m² of meer bedraagt en de bodemingreep 100m² of meer bedraagt, dient de initiatiefnemer een archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag. De archeologienota dient opgemaakt te worden onder supervisie van een erkend archeoloog.

Het plangebied is ca. 1 466m² groot en maakt deel uit van een groter boerenerf. Het is gelegen net ten westen van de Dam, op ruime afstand ten noorden van de kern van Zaffelare. Aan de straatzijde bevindt zich een woonhuis met aanhorigheden, met ten noorden ervan een onverharde oprit, met een hek gescheiden van de rijbaan. Op het grasland liggen op enkele plaatsen kleinere met gras begroeide grondhopen. Ten noordwesten van de woning zijn enkele bomen aanwezig.

Het plangebied was sinds eind 18de eeuw tot in de loop van de 20ste eeuw onbebouwd en in gebruik als landbouwgrond (en mogelijk ook boomgaard eind 19de-begin 20ste eeuw). Het maakt sinds ca. midden 19de eeuw deel uit van een boerenerf dat zich net ten zuiden van het plangebied bevond. In de loop van de 20ste eeuw werd het terrein bebouwd aan de straatzijde, de westelijke helft bleef onbebouwd. Tijdens de Eerste Wereldoorlog bouwden de Duisters enkele bunkers behorend tot de Hollandstelling nabij het plangebied. Begin 21ste eeuw werden de oudere gebouwen ten zuiden afgebroken en werd een veestal ten westen van het plangebied bebouwd. De oprit naar deze stal kwam te liggen op de vrijgekomen ruimte. De kans is reëel dat deze werken enige bodemverstoring veroorzaakten ter hoogte van de zuidelijke en westelijke grens van het plangebied. Zaffelare ontwikkelde zich op een oostwest georiënteerde zandrug, ten zuiden van de Moervaartdepressie. Het plangebied bevindt zich net op de overgang van deze depressie naar de zandrug. Iets ten noorden stroomt de Zuidlede (natuurlijke loop), en verder noordwaarts de Moervaart (uitgegraven). Het maaiveld op het plangebied stijgt licht naar het zuiden op, met enkele lokale schommelingen waarschijnlijk te wijten aan menselijk ingrijpen en het gebruik als erf. De natuurlijke bodem op het terrein is een matig droge zandbodem met verbrokkelde ijzer en/of humus B horizont. Verspreid over het plangebied werden 3 controleboringen uitgevoerd, die hebben aangetoond dat de bouwvoor ca. 70cm dik is. Het plangebied is gelegen in een archeologische zone, nl. het "Prehistorisch sitecomplex in alluviale context van de depressie van de Moervaart". De Moervaartdepressie is een fossiel meer uit het Laatglaciaal, dat zich vormde ten zuiden van de dekzandrug Maldegem-Stekene. In het vroegholoceen, wanneer dit meer was opgedroogd, was het gebied de vallei van de vroegere loop van de Kale/ Durme. Via archeologische veldkartering zijn tal van archeologische sites gekend, die er op wijzen dat tijdens de steentijd, met name vooral het finaalpaleolithicum (Federmesser groepen), het (vroeg-) mesolithicum, en in mindere mate het neolithicum, het gebied een grote aantrekkingskracht uitoefende op de mens. Deze vindplaatsen bestaan vooral uit strooiingen van lithisch materiaal (vuursteen, kwartsiet, ...), maar in de meersedimenten zijn plaatselijk ook organische archeologische artefacten bewaard. Ten westen en ten oosten van het plangebied, en ook ten zuiden, zijn verschillende CAI Locaties gelegen die in verband kunnen worden gebracht met de steentijdaanwezigheid op de rand van de

Moervaartdepressie. Het betreffen allemaal locaties waar lithisch materiaal als losse vondst is aangetroffen bij veldprospecties. Het zijn dus geen in situ artefacten. In situ artefacten werden echter zeer recent aangetroffen in het kader van de aanleg van een gasleiding tussen Zelzate en Temse, waarbij een grootschalig prospectie-onderzoek werd uitgevoerd (bureaustudie, boringen, proefsleuven) onder meer op locaties ten westen en ten zuiden van het plangebied. De opgraving van diverse deellocaties is op moment van opmaak van deze archeologienota nog aan de gang en de resultaten zijn nog niet gekend, toch toonde het vooronderzoek het eerder hoge potentieel voor steentijd artefactensites in de nabijheid van het plangebied. Op enkele locaties werden in de boringen silexartefacten en verbrand bot aangetroffen. Het niveau waarop het in situ vondstenniveau zich bevindt varieert tussen 30 en 40cm onder maaiveld. Daarnaast zijn er ook veel laatmiddeleeuwse sites met walgracht gekend in de omgeving, die gekoppeld kunnen worden aan de ontginning van de regio vanaf de 13de eeuw. Bij het proefsleuvenonderzoek van het tracé van de gasleiding werden ten zuiden van het plangebied ook aanwijzingen gevonden voor een middeleeuwse site met grondsporen. Ander gravend archeologische onderzoek in de regio beperkt zich tot 1 proefsleuvenonderzoek en nadien kleinschalige opgraving op ruime afstand ten zuiden van het plangebied, waarbij verspreide bewoningssporen uit de late middeleeuwen-nieuwe tijd werden aangetroffen. Archeologische sporen uit de metaaltijden of Romeinse periode werden vooralsnog niet aangetroffen. Algemeen genomen kan aan het plangebied een hoge verwachting gegeven worden voor steentijd artefactensites en een gemiddelde verwachting voor middeleeuwse sites met grondsporen. De verwachting voor oudere sites met grondsporen is ongekend.

De bestaande woning wordt gesloopt en er worden enkele bomen gerooid. Er wordt een nieuwe eengezinswoning gebouwd verder weg van de straat. Deze woning wordt niet onderkelderd en zal gefundeerd worden via sleuffunderingen. De oppervlakte van de woning wordt ca. 144m². Aan de achterzijde komt een terras van 18m² groot te liggen. De bestaande oprit wordt uitgebreid en heraangelegd in waterdoorlatende klinkers. De oppervlakte van deze oprit wordt 267,80m². Rond de woning zal een lichte ophoging gebeuren. Rondom de woning en de oprit wordt een tuin aangelegd. Er worden diverse nutsleidingen aangelegd (50 tot 55cm diep) die samenkomen in de septische put van 3000 liter (ca. 2,5m² en 2m diep) ten oosten van de woning, of in de regenwaterput van 10000 liter (ca. 4m² en 2,5m diep) ten noorden van het gebouw. Bij deze regenwaterput worden ook infiltratiekratten aangelegd, met een gezamenlijke oppervlakte van ca. 8m² (75cm diep). De bodemingrepen zijn al bij al eerder beperkt. De diepste bodemingrepen zijn ofwel sleufvormig (sleuven voor funderingen en nutsleidingen) of puntsgewijs (putten en kratten) en beperkt in oppervlakte. Het aanleggen van het terras en de oprit zal slechts een ondiepe bodemingreep betekenen (maximaal 25cm). Voor de aanleg van de tuin zullen enkel de huidige graszoden verwijderd worden.

Het plangebied heeft een hoge archeologische verwachting voor steentijd artefactensites. Tegenover de eerder hoge archeologische verwachting, dient evenwel de eerder beperkte en verspreide aard van de bodemingrepen afgewogen te worden. De bouwvoor ter hoogte van het plangebied is ca. 70cm dik, waardoor het grootste deel van de werken beperkt blijft tot de bovenzijde van dit teelaardepakket en in situ bewaring kan gegarandeerd worden. Bij enkele diepere ingrepen zal er wel dieper worden gegaan dan deze teelaarde, namelijk bij de funderingssleuven en de nutsvoorzieningen. Deze ingrepen zijn echter zeer beperkt in oppervlakte, verspreid gelegen en punt- of sleufvormig. Verder vooronderzoek van dergelijke kleine locaties kan eventueel wel

archeologische sporen of vondsten opleveren, maar dit zal niet resulteren in relevante kennisvermeerdering. Niet alleen zal het moeilijk zijn om de sporen te herkennen en interpreteren, ook zijn er in het kader van de geplande werken geen uitbreidingsmogelijkheden voor verder onderzoek. Hierdoor kan nooit de totaliteit van een site – zowel steentijd artefactensites als sites met grondsporen – gevat worden en zou verder vooronderzoek van deze locaties meer vragen oproepen dan beantwoorden.

Op basis van bovenstaande argumenten wordt geen verder vooronderzoek geadviseerd. Er dient dus geen programma van maatregelen voor verder archeologisch vooronderzoek opgesteld te worden. Wel wordt gewezen op de wettelijke verplichting om bij aantreffen van archeologisch sporen/vondsten tijdens werken, dit te melden aan Onroerend Erfgoed¹.

¹ Zie artikel 5.1.4. van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 en artikel 5.1. van het Onroerenderfgoedbesluit.